

IV KONGRES NAUK O ZARZĄDZANIU W WARSZAWIE (31.03-1.04.2016)

Po kilkunastu latach, jakie upłynęły od poprzedniego, odbył się IV Kongres związany z naukami o zarządzaniu. Jak widać, w ponad stuletnich dziejach tej dyscypliny jest to rzadko spotykane wydarzenie. Organizatorzy – Zarząd Główny Towarzystwa Naukowego Organizacji i Kierownictwa z jego prezesem na czele – musieli się wykazać nie byle jaką odwagą, zdobywając się na jego organizację i przeprowadzenie. Inspiracją było 90-lecie ciągłości funkcjonowania TNOiK pod zmieniającymi się w czasie nazwami, ale także ćwierćwiecze transformacji gospodarki w Polsce, wobec której reprezentanci nauki o zarządzaniu oraz liczni menedżerowie nie byli przecież obojętni. Potencjalne przeszkody i trudności tkwiły w ogromnym rozroście środowiska organizatorskiego w stosunku do choćby lat międzywojennych, jego polaryzacji i rozparcelowaniu w kilku dziedzinach nauki i mnóstwie różnorodnych instytucji oraz niebywale rozrastającej się strukturze subdyscyplin w tej rodzinie nauk. Niewątpliwie Kongres okazał się dobrą płaszczyzną integracji, jakkolwiek przy licznych uczestnictwie ogółem (około 350 + 50 gości) był zauważalny brak reprezentantów z niektórych znaczących ośrodków. Można by rzec, iż najbardziej – podobnie jak u początków – dopisali przedstawiciele uczelni technicznych, inżynierowie uprawiający zarówno w teorii, jak i w praktyce nauki o zarządzaniu. Skoro Kongresy są rzadkością, warto pokrótce przypomnieć ich rozciągnięte w czasie emanacje.

Poprzednie zjazdy/kongresy

Dwa pierwsze miały jeszcze miejsce w latach 20. XX wieku i były zorganizowane przez Karola Adamieckiego. W dniach 6-8 grudnia 1924 roku w salach warszawskiej resursy staraniem Komitetu Wykonawczego Zrzeszeń Naukowej Organizacji Pracy w Polsce zwołano I Zjazd Polski Naukowej Organizacji o znaczeniu fundamentalnym dla instytucjonalnego kształtowania się ruchu jej

przedstawicieli. Był on także okazją do spotkania się reprezentantów powstających mniejszych ośrodków w całym kraju. Umożliwił publikację dorobku jego uczestników o bardzo istotnym wkładzie w osiągnięcia tej nauki w Polsce¹. Publikowali w nim swoje znakomite teksty Karol Adamecki, Piotr Drzewiecki, Zygmunt Rytel, Józefa Joteyko, Edwin Hauswald, Aleksander Rothert i inni, kładąc właściwie tym wydawnictwem kamień węgielny pod nauki organizacji i kierowania w Polsce.

II Zjazd Polski Naukowej Organizacji odbył się w dniach 4-6 maja 1928 roku w Warszawie. Symbolicznym pretekstem jego zwołania było 25-lecie ukazania się dzieła F.W. Taylora *Shop Management* (1903). Faktycznie jednak chodziło o zaprezentowanie okazałego dorobku od niedawna istniejącego środowiska, znacząco zasilonego udziałem gości z zagranicy. Zjazd był ogromnym przedsięwzięciem. Zgromadził 1080 uczestników mimo stosunkowo wysokiej opłaty, wpłynęło ponad 80 referatów, obrady były plenarne – w Sali Rady Miejskiej – oraz w sekcjach na Politechnice i w Domu Technika; biuro organizacyjne mieściło się w siedzibie Instytutu Naukowej Organizacji na ul. Mokotowskiej 51/53, sprawnie kierując tym przedsięwzięciem za pomocą metody wykreślnej. Dołączony był fakultatywny bogaty program wyjazdów terenowych². Wśród uczestników nie zabrakło nikogo z czołowych przedstawicieli środowiska krajowego. Zjazd swoją obecnością zaszczytili prezydent RP I. Mościcki, wicepremier K. Bartel, ministrowie Przemysłu i Handlu (E. Kwiatkowski), Rolnictwa i Reform Rolnych (K. Niezabytowski, W. Staniewicz – z referatem), komunikacji (P. Romocki)³. Przybyli wybitni organizatorzy z zagranicy: F. Mauro (Włochy, prezes Międzynarodowego Komitetu Naukowej Organizacji), H. Emerson (USA), E. Zimmerler (prezes Masarykowej Akademii Pracy), G. Stratilescu (przewodniczący Rumuńskiego Komitetu Naukowej Organizacji), M. Fossati (Turyn), E. Landauer (Belgia, sekretarz MKNO), W. Clark (USA), J. Stocky (CSRS). Referat S. Špačka (CSRS) odczytano. Wielkim nieobecny Zjazdu był H. Le Chatelier (Francja), którego list do uczestników Zjazdu przekazano, a niebawem wydano kolejną po zbiorze *Filozofia systemu Taylora* (1926) edycję książkową⁴, tym

¹ *Naukowa organizacja pracy. I Zjazd Polski*, Nakładem Zrzeszeń Kół Naukowej Organizacji, Warszawa 1925.

² *II Polski Zjazd Naukowej Organizacji*, „Przegląd Organizacji” 1928, nr 6, s. 152-157.

³ Jakże różna to była sytuacja w porównaniu z I Zjazdem. Wtedy z najważniejszych polityków sceny krajowej nie było nikogo. Dopisali za to przedstawiciele nauki i działacze gospodarczy (*Naukowa Organizacja Pracy*, op. cit., s. 4-5), a w utworzonym niebawem Komitecie Organizacyjnym Instytutu Naukowej Organizacji ze znaczących polityków można znaleźć jedynie nazwisko Wojciecha Korfantego (ibid., s. 301).

⁴ *Henry Le Chatelier jako następcza F.W. Taylora*, Instytut Naukowej Organizacji, Warszawa 1928.

razem samemu Uczonemu poświęconą, na której promocję jeszcze w tym samym roku przyjechał. Referaty zjazdowe miały się ukazać w zbiorowym wydaniu. Tak się jednak nie stało. W efekcie od sierpnia 1929 do czerwca 1931 roku każdy nr „Przeglądu Organizacji” zawierał zeszyt suplementowy z kilkoma referatami zjazdowymi⁵. Dorobek tego znaczącego spotkania trafił niemal w całości do odbiorcy, stanowiąc o rosnącej roli polskiego środowiska organizatorskiego.

Na kolejne spotkanie trzeba było długo czekać. III Kongres Organizatorów odbył się w dniach 14-15 października 1988 roku u schyłku PRL-u w Toruniu z udziałem około 500 uczestników, a także najwyższych władz politycznych⁶ (byli premier Mieczysław F. Rakowski w dzień po utworzeniu rządu oraz prof. Władysław Baka – wtedy etatowy sekretarz KC PZPR). Rzecz jasna, stawiali problem powodzenia reformy. Ale Kongres zdominowali praktycy, przedstawiciele nauki było nieco mniej niż połowa. Słabła cenzura wypowiedzi. Dominowało nienapisane, a często wypowiedziane oczekiwanie, że dość już diagnoz, pora zabrać się za leczenie. W części wystąpień i kuluarach pulsował już polityczny pluralizm. Obrady prowadzono w 5 sekcjach: 1) problematyki kadr kierowniczych; 2) organizacji podstawowych organów administracji państwowej i obsługi ludności; 3) organizacji i zarządzania w przedsiębiorstwie (przykładowo było tu 29 dyskutantów, z czego 12 naukowców i 17 praktyków); 4) zarządzania i struktur organizacyjnych w gospodarce i państwie; 5) stanu i dylematów nauki organizacji i zarządzania. Łącznie odnotowano około 120 wystąpień, było 20 mówców plenarnych. Asumptem i punktem wyjścia były 32 referaty powielone systemem broszurowym. Jak podsumował sprawozdawca⁷, za sprawy najwyższej wagi uznano podniesienie znaczenia kadry kierowniczej oraz pozycji i rozwoju nauk organizacji i zarządzania (po ich redukcji ze statusu dziedziny w latach 70. do dyscypliny w latach 80. XX wieku).

Prawie kompletnie zapomniany pozostaje ważny epizod w próbach określenia statusu nauk o zarządzaniu, który był zarówno inspiracją, jak i następstwem tej ostatniej konkluzji kongresowej. Wydaje się, że warto w tym miejscu o nim wspomnieć. Mianowicie z inicjatywy Oddziału Śląskiego TNOiK, w szczególności ówczesnego prezesa prof. Andrzeja Lisowskiego oraz rektora ówczesnej Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego prof. Jerzego Rokity, podję-

⁵ Więcej zob.: E. Hauswald, *Polski Zjazd Naukowej Organizacji w 1928 r.*, odbitka z „Czasopisma Technicznego”, Lwów 1928; A. Czech, *II Polski Zjazd Naukowej Organizacji*, „Przegląd Organizacji” 1988, nr 5, s. 1-2.

⁶ j.j. (Janusz Jankowiak), *Ten trzeci*, „Przegląd Organizacji” 1988, nr 12, s. 3-4.

⁷ J. Drewnowski, *III Kongres Organizatorów – konsolidacja gospodarki*, „Przegląd Organizacji” 1989, nr 1, s. 1.

to bardzo merytoryczną dyskusję nad tożsamością i charakterystyką metodologiczną nauk o zarządzaniu. Dnia 4 stycznia 1988 roku została wystosowana ankieta do wszystkich wtedy samodzielnych przedstawicieli z zakresu tych nauk z prośbą o wypowiedzenie się w tej sprawie. Odzew był wyjątkowo duży. Wydano dwa tomy⁸, które posłużyły za punkt wyjścia do merytorycznej dyskusji nad tożsamością nauk organizacji i zarządzania – jak wtedy przyjmowano – podczas seminarium, które odbyło się w dniach 28-29 października 1988 roku z udziałem licznie przybyłych autorów wypowiedzi, także tych, którzy swojego stanowiska wcześniej nie nadesłali. Ukazał się zeszyt trzeci, a po seminarium czwarty z poglądami inspirowanymi seminaryjną dyskusją⁹. Dalszy ciąg wydawniczy został przerwany zmieniającą się sytuacją polityczno-ustrojową, zawieszając na czas transformacji refleksję nad stanem poznawczo-metodologiczno-aplikacyjnym nauk organizacji i zarządzania. Uśpiony problem powrócił po latach, w zmienionych dogłębnie warunkach. Nie tylko z powodu samego w sobie przejściowego zjawiska transformacji gospodarczej, ale z przyczyn daleko bardziej znaczących: nowych technologii komunikacyjnych i rzeczywistości wirtualnej, globalizacji, w ślad za tym nowych paradygmatów uprawiania nauk o zarządzaniu.

IV Kongres – uwagi uczestnika

W tej sytuacji trzeba było wiele determinacji, by odważyć się na organizację kolejnego Kongresu. Władze TNOiK-u z prezesem Zarządu Głównego prof. Leszkiem Kiełtyką, świadomi wagi zamierzenia, taką stanowczością się wykazali. Wprawdzie wspomniano, że zachętę widziano w sukcesie konferencji „Przełomy w zarządzaniu” z 4-5 kwietnia 2011 roku, której znaczącym efektem były trzy tomy znakomitych rozpraw naukowych¹⁰, decyzja o organizacji IV Kongresu pozostaje niekwestionowaną zasługą aktualnych władz Towarzystwa. Za hasło przewodnie przyjęto „Inspiracje i innowacyjność nauk o zarządzaniu”, zaś za pretekst dziejowy – 120 lat polskich doświadczeń (chciałoby się

⁸ *Dyskusja nad tożsamością nauk organizacji i zarządzania*. Materiały robocze nadesłane do 1.07.1988, TNOiK, Katowice 1988; *Dyskusja nad tożsamością nauk organizacji i zarządzania*. Materiały robocze nadesłane od 2.07. do 17.10.1988, TNOiK, Katowice 1988.

⁹ *Dyskusja nad tożsamością nauk organizacji i zarządzania*. Materiały robocze nadesłane do 20.01.1989 oraz wypowiedzi na seminarium w Szczyrku 28-29.10.88 r., TNOiK, Katowice 1989; *Dyskusja nad tożsamością nauk organizacji i zarządzania*. Materiały robocze wypowiedzi w dyskusji nadesłane do 14.04.1989, TNOiK, Katowice 1989.

¹⁰ *Przełomy w zarządzaniu. Kontekst strategiczny*, red. Z. Dworzecki, B. Nogalski, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2011; *Przełomy w zarządzaniu. Zarządzanie zasobami ludzkimi*, red. M. Czerska, M. Gableta, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2011; *Przełomy w zarządzaniu. Zarządzanie procesowe*, red. R. Borowiecki, L. Kiełtyka, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń 2011.

zapytać: jakich?), 90 lat TNOiK oraz 25 lat transformacji polskiej gospodarki. Przypomniał o tym w wystąpieniu otwierającym prezes prof. Leszek Kiełtyka, dodając, iż celem Kongresu ma być przyjęcie rezolucji podpisanej przez uczestników domagającej się przekształcenia nauk organizacji i zarządzania z dyscypliny w dziedzinę wiedzy, ponieważ dotychczasowe jej rozparcelowanie w dziedzinach nauk ekonomicznych oraz humanistycznych nie satysfakcjonuje jej przedstawicieli. Jak się okazało, propozycja wywołała sporo zastrzeżeń wyartykułowanych przez przewodniczącego Komitetu Nauk Organizacji i Zarządzania PAN prof. Bogdana Nogalskiego, jakkolwiek ostatecznie została większością podpisów przez uczestników zaakceptowana.

Organizatorzy Kongresu wyrazili swoje uznanie wobec najbardziej zasłużonych postaci w naukach o zarządzaniu, prosząc trzech tzw. nestorów o podzielnie się własnymi spostrzeżeniami i zapatrywaniami na problemy dotyczące nauki o zarządzaniu. Wystąpili prof. zw. dr hab. *dr h.c.* Stanisław Sudoł, prof. zw. dr hab. *dr h.c.* Jerzy Rokita, a prof. Witold Kieżun nadesłał list, in extenso na pierwszej sesji plenarnej odczytany. Warto przypomnieć, iż dwóm pierwszym – absolwentom WSE w Katowicach – w roku ubiegłym zostały uroczyście po 50 latach odnowione doktoraty.

Prof. S. Sudoł wymienił nazwiska uczonych zmarłych w ostatnim czasie, którzy Jego zdaniem mogliby wnieść wiele ciekawych spostrzeżeń i przekazać własne doświadczenia zebranemu gremium. Przechodząc do postawionego zadania, stwierdził, że zarządzanie jest coraz trudniejsze, gdyż otaczający świat stał się niestabilny, niepewny. Zarysowana kiedyś przez Koontza dżungla w zarządzaniu narasta. Semantyka mająca doprowadzić do uzgodnionego obrazu świata organizacji się gubi, brak precyzji staje się dotkliwy, termin „zarządzanie” jest nadużywany. Zarządza się zdarzeniami, przyszłością, otoczeniem. Obfitość koncepcji i metod skutkuje brakiem uporządkowania, wartość niektórych maleje. Trzeba jednak podejmować wysiłki na rzecz nowego porządku, czerpiąc także z tradycji i dorobku przeszłości. Przede wszystkim jednak należy stale pamiętać, iż problemy, które podejmuje nauka o zarządzaniu – jak już wykazywał Leszek Krzyżanowski – są wieloaspektowe, w konsekwencji ich badanie należy do wielu nauk: ekonomii, socjologii, psychologii, informatyki i wielu innych. Z tego powodu są określane mianem interdyscyplinarnych, co nie jest słuszne. Przedmiot, który badają swoimi metodami te różne dyscypliny, jest także w polu uwagi nauk o zarządzaniu, ale ich badawczy ogląd powinien być im tylko właściwy. W przeciwnym razie tracą tożsamość i samodzielność, rozpluwając się w innych dziedzinach, jak to aktualnie jest w klasyfikacji ministerialnej, według której są rozdzielone pomiędzy dziedzinę ekonomii i humanistyki.

Profesor J. Rokita zaprezentował własny punkt widzenia na współczesne nauki o zarządzaniu i ich uwarunkowanie. Pytał retorycznie, czy zarządzanie może być dziedziną wiedzy, wyznając, iż punktem wyjścia kształtowania się jego poglądu w tej sprawie była koncepcja L. Krzyżanowskiego jeszcze z lat 90. ubiegłego wieku. Zarządzanie to koncepcja, która przyjmowała ontologiczne założenie w postaci zdarzeń, procesów i relacji – nabierających dynamiki. Tak więc przedmiot przypisany zarządzaniu odznaczał się nieokreślonością, złożonością i nieprzewidywalnością z narastającą dynamiką. Do jego badania stosowano metody, formułowano teorie. W modernizmie – utożsamianym przez mówcę ze strukturalizmem – istniał silny warunek oparcia teorii na prawach na wzór nauk ścisłych. Takie prawo posiadało status uniwersalny, obowiązywało zawsze i wszędzie. Ale modernizm jest przeszłością. W odniesieniu do nauk o zarządzaniu jego wymóg był nie do zrealizowania ze względu na komponent społeczny zawarty w organizacjach. Dostrzegły to koncepcje poststrukturalne, głoszące, że nie istnieje uniwersalna formuła opisu świata organizacji, a dotąd praktykowane metody jego badania często zawodzą. Gdyby ponowić pytanie, czy zarządzanie może być dziedziną wiedzy naukowej, to można by bez zbyteknych obaw powiedzieć, że tak, ale pod warunkiem, że najważniejszy w każdej organizacji jest system społeczny. Organizacje są tym, czym są ludzie je tworzący i stanowiący. Potrzebna jest teoria organizacji o jasno przyjętym fundamencie ontologicznym, odpowiadającym organizacji, którą się trzeba zająć. Jest tyle sposobów zarządzania organizacjami, ile jest samych organizacji, gdyż przesądza o tym aspekt społeczny. Trzeba dodać, iż do tej wypowiedzi o radykalnie neoidiograficznym wydźwięku często nawiązywano, a prof. Rokita ochoczo odpowiadał, kontynuując dialog z audytorium.

Pierwsza sesja plenarna zatytułowana „Zarządzanie państwem” (sic! nie rządzenie – A.Cz.) miała charakter panelu i zgromadziła polityków doby transformacji z najwyższej półki. Na kolejne rundy pytań zadawanych przez prezesa TNOiK z lat 1997-1998 Marka Pola (wicepremiera w latach 2001-2004, ministra Przemysłu i Handlu w latach 1993-1995) odpowiadali Henryk Goryszewski – wicepremier w latach 1992-1993; Waldemar Pawlak – premier w 1992 i 1993-1995, wicepremier i minister gospodarki w 2007-2012; Marek Belka – premier w 2004-2005, wicepremier i minister finansów 1997, 2001-2002; Leszek Miller – premier w latach 2001-2004, minister Spraw Wewnętrznych i Administracji w 1997 roku, minister Pracy i Polityki Społecznej 1993-1996 oraz Janusz Steinhoff – wicepremier w latach 2000-2001 i minister Gospodarki 1997-2001. Z tej fascynującej debaty, ujawniającej nieznane kulisy rządzenia, motywy działań, nie zawsze ujawniane poglądy oraz własne zapatrywania panelistów, płynęły

wnioski ważne także dla nauk o zarządzaniu. Trzeba mieć nadzieję, że jej przebieg został zarejestrowany i jeszcze trafi do uczestników Kongresu, zaś organizatorom trzeba z uznaniem przekazać, iż taką sesję panelową przygotowali.

Przechodząc do dalszych sesji panelowych, następną z serii plenarnych dotyczyła „Fundamentalnych zagadnień i problemów występujących w teorii zarządzania i praktyce gospodarczej”, skupiając się na nowych paradygmatach zarządzania będących odpowiedzią na wyzwania płynące z biznesowego otoczenia, wpływie technologii na zmiany w tychże modelach oraz szans i zagrożeń związanych z globalizacją. Uczestnikami panelu byli zarówno profesorowie, jak i praktycy zarządzania. Z kolei sesja kończąca obrady dnia pierwszego zatytułowana „Stan i perspektywy nauk o zarządzaniu” była wypełniona całkowicie przedstawicielami nauki. Poruszano kluczowe zagadnienia pojawiające się w refleksji nad każdą dziedziną wiedzy, jak teorie i paradygmaty, orientacje, koncepcje i nurty w naukach o zarządzaniu oraz kierunki i perspektywy ich rozwoju. Także i w tych sesjach uczestnicy prezentowali swoje przemyślenia i własne stanowiska, nie zawsze pokrywające się w treści z opublikowanymi referatami, dlatego niezwykle ważne jest zapisanie tych wypowiedzi, by na zawsze nie przepadły.

Drugi dzień Kongresu wypełniły sesje panelowe równoległe. Było ich sześć: I. „Tradycja i współczesność w metodologicznym nurcie zarządzania” (w tej sesji uczestnikiem panelu był niżej podpisany), II. „Rola i znaczenie innowacyjności dla współczesnych organizacji”, III. „Społeczna odpowiedzialność biznesu wyzwaniem dla nauk o zarządzaniu”, IV. Uwarunkowania konkurencyjności współczesnych przedsiębiorstw”, V. „Perspektywy zrównoważonego rozwoju” (przebiegowi tej sesji przewodniczył prof. Jan Pyka), VI. „Autonomizacja i integracja obszarów współczesnego zarządzania”. Mniej więcej podobnie ułożył się cykl nadesłanych referatów, które wydano w kilku woluminach¹¹, a kilkanaście wybranych artykułów zostało zamieszczonych w „Przeglądzie Organizacji” nr 1, 2, 3, 4, 5/2016. W materiałach kongresowych każdy z uczestników znalazł również *Przykłady dobrych praktyk w biznesie* pod red. L. Kiełtyki (Toruń 2016).

---

¹¹ *Dylematy rozwoju nauk o zarządzaniu. Perspektywa metodologiczna*, red. P. Bartkowiak, A. Jaki, TNOiK, Warszawa 2016 (13 artykułów); *Stan i perspektywy rozwoju nauk o zarządzaniu*, red. A. Zakrzewska-Bielawska, TNOiK, Toruń 2016 (33 artykuły, w tym 3 autorstwa pracowników UE w Katowicach); *Innowacyjność współczesnych organizacji* Wybrane aspekty, red. E. Wszendobyl-Skulska, TNOiK, Warszawa 2016 (25 artykułów); *Zarządzanie współczesnym przedsiębiorstwem uwarunkowania – trendy – perspektywy*, red. W. Sroka, TNOiK, 2016 (32 artykuły); *Społeczna odpowiedzialność i zrównoważony rozwój w naukach o zarządzaniu. Aspekty teoretyczne i aplikacyjne*, red. J. Ejdys, TNOiK, Toruń 2016 (24 artykuły); *Koncepcje zarządzania zorientowane na współdziałanie i wspomagające je narzędzia informatyczne*. Monografia 6 autorów, „Dom Organizatora”, Toruń 2016.

IV Kongres zakończył intensywnie przebiegające obrady bez przyjęcia wspólnego stanowiska wobec spraw gospodarczych. Przy pluralizmie postaw uczestników wydaje się to oczywiste. Pozostała za to wspomniana na wstępie rezolucja, przyjęta formalnie przeważającą liczbą podpisów, której los chyba do końca pozostanie nieznany.

Alojzy Czech